



คุณค่าของปราสาทภูมิโปนที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธ ในตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

The value of Prasat Phumphon Towards the Lifestyle of Buddhists in Dhom sub-district, Sangkha district, Surin province

พระคามิน สิริปัญญา,¹พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวัฒนโณ,² ทวีศักดิ์ ทองทิพย์³

Phra Khamin Siripanno ¹, Phrakru Baidika Weang Kitiwanno ², Taweesak Tongtip ³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 อย่าง 1) ประวัติและความเป็นมาของปราสาทภูมิโปน 2) ชีวิตชาวพุทธในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ 3) คุณค่าของปราสาทภูมิโปนที่มีต่อชีวิตชาวพุทธ ในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ โดยการศึกษาเชิงเอกสาร และสัมภาษณ์แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

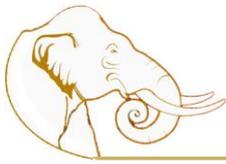
ผลการศึกษาพบว่า

1) ความเป็นมาของปราสาทภูมิโปน เกิดในยุคศิลปะกรรมเขมรโบราณ สมัยเจนละตอนต้น ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เมื่อราว ๑,๓๐๐ ปี สร้างขึ้นตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ส่วนตัวปราสาทสร้างขึ้นมาจากอิฐ หินทราย และศิลาแลง เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนิกายไศวะ

2) ชีวิตชาวพุทธในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ชีวิตของคนในชุมชนได้ดำเนินไปตามหลักความเชื่อในพุทธศาสนา ชุมชนตำบลมเป็นกลุ่มชนชาติไทยเขมร ชุมชนแห่งนี้มีวัดและสำนักสงฆ์ ๔ แห่ง คนในชุมชนนอกจากได้ดำเนินชีวิตตามหลักความเชื่อในพุทธศาสนา ยังมีความเชื่อเรื่องผี และศาสนาพราหมณ์ที่มีแต่โบราณ เห็นจากร่องรอยการเช่นไหว้ผีในศาลพระภูมิ ที่ตั้งอยู่ด้านหลังของปราสาท พิธีกรรมเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษในเดือนสิบ ไหว้ศาลปู่ตา ไหว้ผีตาปราสาทที่ชาวบ้านภูมิโปนมีความเชื่อว่า คอยรักษาผู้คนในหมู่บ้านให้อยู่อย่างสันติสุข

3) คุณค่าของปราสาทภูมิโปนที่มีต่อวิถีชีวิตชาวพุทธในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ คุณค่าทางพุทธศาสนา คือเกิดจากการถ่ายทอดคำสอนพุทธศาสนา คือเกิดจากความงดงามของปราสาท เมื่อบุคคลมองเห็นเกิดความสบายตา สบายใจ มีความสุขใจ คุณค่าทางจิตใจ เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชุมชน คุณค่าทางเศรษฐกิจ คือเป็นแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชน สร้างแรงงาน สร้างรายได้ กระจายรายได้ สร้างอาชีพ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นำมาใช้ผลิตสินค้า เพื่อจำหน่ายให้แก่ นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน คุณค่าทางวัฒนธรรม คือเป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ตำนานท้องถิ่น ศาสนา ภาษาพูด วัฒนธรรม ประเพณี และการแต่งกาย

คำสำคัญ: คุณค่า, ชาวพุทธ, ปราสาทภูมิโปน



Abstract

The objectives of this thesis are: - To study the values of the Prasat Bhumbol towards the lifestyles of Buddhists in Sangha district, Surin province This research is a qualitative research design. Data were collected using documentary study, and in-depth interviews with monks, community leaders, intellectual villagers, and scholars. Finally, to present the analytic descriptive.

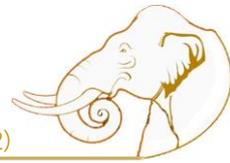
The research findings revealed that:

The history of the Prasat Phumphon was born in the ancient Khmer arts era. In the early Jenla period, the 13th-century Buddhist circle was about 1,300 years old. The castle was built according to brahmin-Hinduism. The castle itself is built of bricks and stones to serve as a place for sacred rituals in Brahmin-Hinduism in Shaivism.

The lifestyles of Buddhists in Sangha district, Surin province found that Nowadays, the majority of the population is Buddhist. The lives of people in the community have followed Buddhist beliefs. The community of Dom is a group of Thai Khmer people. The community has four temples and branches. People in the community, in addition to living the principles of Buddhism, also have ancient beliefs about ghosts and Brahminism. You can see the ghostly signs in the Royal Court, located at the back of Prasat. Rituals pay homage to the ghosts of their ancestors in the tenth month. Sensual ceremony to the Pee Ta (the ghosts of forefathers) in Prasat that the Bhumibol's villagers believe that they keep the villagers in peace.

The values of the Prasat Bhumbol towards the lifestyles of Buddhists in Sangha district, Surin province found that the values in the Buddhism's aspect are due to the relay of Buddhist teachings from teachers who perform tributes to teach morality. such as Pancasila (the five precepts), loving-kindness, unity, and gratitude. The aesthetic value is due to the beauty of the castle. When a person sees it, they are very comfortable, have peace of mind, and have pleasing emotion. The social value is that Bhumibol castle is a source of cultural learning, traditions, and lifestyles, and the history of the community is psychologically reliant on the community. The economic value is that it attracts tourists to the community. The building of a workforce for making money and distributing income, building careers, and preserving local wisdom that is used to produce products for sale to tourists and people in the community. The cultural value is a hotbed of community arts and culture, such as local legends, religion, language, tradition, dress, and the art of dress.

Keywords: Value, Buddhists, Prasat Phumphon



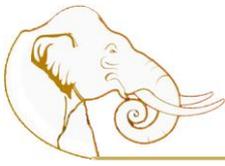
บทนำ

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา มีหลักฐานโบราณแบบศิลปะเขมรในดินแดนจังหวัดสุรินทร์มากมาย ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าในสมัยเขมรมีอำนาจ เมืองสุรินทร์อาจจะเป็นดินแดนแห่งหนึ่ง ที่อยู่ในเส้นทาง การสัญจรของเขมร หรือชาวขอมโบราณ ระหว่างเขาพระวิหาร เขาพนมรุ้ง นครธม จึงปรากฏว่าได้สร้าง ปราสาทหินขนาดเล็กมีอายุประมาณ 1,300 ปีเศษเรียงรายตามท้องที่ต่าง ๆ ตามชายแดน จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ วิทยาลัย ครุสุรินทร์, 2534: 222)

อิทธิพลทางการเมือง และวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของเขมร ได้ขยายเข้าสู่อีสานใต้สมัยเขมรพระ นคร (พุทธศตวรรษที่ 16-18) การขยายอำนาจทางการเมืองของเขมรในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (พ.ศ.1545-1593) พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ.1656-1693) และพระเจ้าสุริยวรมันที่ 7 (พ.ศ.1724-ประมาณ พ.ศ. 1761) เป็นสมัยที่ชาวเขมรได้เข้ามาอยู่ในเขตอีสานใต้ เพราะกษัตริย์เขมรได้เกณฑ์ชาวเขมร จากประเทศเขมร และชาวกวยในเขตอีสานใต้ ให้เป็นผู้สร้างปราสาท และสร้างเมืองในอีสาน เช่น ปราสาท เมืองต่ำปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเขาพระวิหาร และปราสาทหินพิมาย นอกจากนี้ ประชาชนยังถูกบังคับให้ สร้างถนนจากนครธมไปตามเมือง และปราสาทต่าง ๆ ในเขตอีสานใต้ด้วย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 ได้มีการสร้างปราสาทในเขตอีสานใต้เป็นจำนวนมาก ชาวเขมรที่ถูกเกณฑ์แรงงานจึงได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ รอบ ๆ ปราสาท และเมืองที่สร้างขึ้น เช่น เมืองต่ำ และบริเวณอื่นที่สมบูรณ์ ทำให้วัฒนธรรมเขมรขยายเข้า สู่อีสานใต้ (ไพฑูริย์ มีกุล, 2534: 17)

คำว่า “ปราสาท” นั้นมาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต หมายถึง อาคารที่มีส่วนกลางเป็นห้อง เรียกว่า “ห้องครรภคฤหะ” หรือ “เรือนธาตุ” และมีหลังคาเป็นชั้นซ้อนกันหลายชั้น เรียกว่า “เรือนชั้น” หลังคาแต่ละชั้นนั้น เป็นการย่อส่วนของปราสาทโดยได้นำมาซ้อนกันในรูปของสัญลักษณ์ แทนความหมาย ของเรือนฐานันดรสูง อันเป็นที่สถิตของเหล่าเทพเทวดา ดังนั้น ปราสาท หมายถึง อาคารที่เป็นศาสนสถาน เพื่อประดิษฐานรูปเคารพ และการทำพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ใช่พระราชมณเฑียร อันเป็นที่ประทับของ พระมหากษัตริย์

ด้วยสาเหตุนี้ จึงมีความแตกต่างในเรื่องของวัสดุ กล่าวคือปราสาทที่เป็นศาสนสถานนั้น ได้ถูก สร้างด้วยวัสดุที่มั่นคง และมีความแข็งแรงมากประเภทอิฐ หรือหิน “ปราสาทขอม” หมายถึง อาคารทรง ปราสาทที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมขอม หรือเขมรโบราณ เพื่อใช้เป็นศาสนสถาน ในการประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนา ทั้งในศาสนาฮินดู และพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ส่วนคำว่า “ปราสาทขอมในประเทศไทย” นั้นหมายถึง อาคารทรงปราสาทในวัฒนธรรมขอม ที่พบในดินแดนไทยในปัจจุบัน ซึ่งดินแดนเหล่านี้ครั้งหนึ่ง เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอม รวมทั้งบางส่วนได้มีการรับอิทธิพลทางศาสนา และงานศิลปกรรมขอม มาสร้าง โดยคนในท้องถิ่น แต่เดิมมักเรียกงานศิลปะของวัฒนธรรมขอมในประเทศไทยว่า “ศิลปะลพบุรี” เนื่องจากเชื่อว่า เมืองลพบุรี เคยเป็นเมืองศูนย์กลางของขอมในประเทศไทย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16- 18 และมีลักษณะของงานศิลปกรรมบางอย่าง ที่แตกต่างจากศิลปะขอม แต่ในปัจจุบันนิยม เรียกว่า “ศิลปะ



ขอมที่พบในประเทศไทย” เพราะว่าเป็นคำรวมที่ครอบคลุมพื้นที่นั่นเอง และระยะเวลามากกว่า กล่าวคือพื้นที่ของประเทศไทย ที่รับวัฒนธรรมขอมอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18 (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2548: 1-2)

ดังนั้น ปราสาทจึงมีความสำคัญด้วยมีความเชื่อถือว่า ปราสาทขอมคือ ศูนย์กลางของจักรวาล ตัวปราสาท และเขตศาสนสถานจึงถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และใช้ในความหมายที่เป็นศูนย์กลางของเมืองหรือชุมชน ปราสาทเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ และใช้ทำพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งในศาสนาฮินดูก็จะมีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี เช่น การสร้างรูปเคารพที่อยู่ภายในห้องครรภคฤหะ น้ำที่สร้างแล้วจะไหลออกมาทางท่อน้ำ เรียกว่า ท่อโสมสูตร ซึ่งต่อออกมาภายนอกตัวปราสาท เพื่อที่ชาวบ้านจะได้นำน้ำศักดิ์สิทธิ์นี้ไปใช้นอกเหนือจากปราสาทที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนแล้ว การสร้างสระน้ำและบาราย (สระน้ำขนาดใหญ่) ก็เป็นส่วนหนึ่งของปราสาท เพื่อเป็นอ่างเก็บน้ำสำหรับชุมชน ในการอุปโภคบริโภค ดังนั้น การสร้างปราสาทจึงเป็นภาระสำคัญของพระมหากษัตริย์ ที่เมื่อขึ้นครองราชย์แล้ว ต้องสร้างขึ้นเพื่ออุทิศให้แก่บรรพบุรุษ หรือให้แก่พระองค์เอง และสร้างบารายให้แก่ประชาชน การสร้างปราสาทที่มีขนาดใหญ่ จึงแสดงให้เห็นถึงบุญบารมี และพระราชอำนาจของกษัตริย์แต่ละพระองค์ด้วย (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2548: 1-2)

จากความเป็นมาของปราสาทขอม ซึ่งเป็นศูนย์กลางของจักรวาล หรือเป็นศูนย์กลางของเมืองหรือชุมชน เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพและใช้ทำพิธีกรรมทางศาสนา จึงทำให้คณะผู้เขียนสนใจ ที่จะศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับปราสาทภูมิโปน ซึ่งเป็นปราสาทขอมในยุคหนึ่ง และศึกษาคุณค่าที่มีต่อชีวิตชาวพุทธในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ คาดว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาถึงภูมิหลัง ของสถานที่สำคัญเป็นศาสนสมบัติของชาติสะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไว้ให้ลูกหลานสืบไป

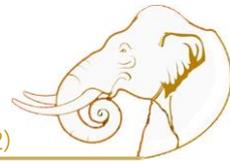
วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) ประวัติและความเป็นมาของปราสาทภูมิโปน
- 2) วิถีชีวิตของชาวพุทธในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
- 3) คุณค่าของปราสาทภูมิโปนที่มีต่อชีวิตชาวพุทธ ในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยรูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คือ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และเป็นรูปแบบของการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ เป็นการวิจัยภาคสนามที่ผู้วิจัยต้องลงพื้นที่ภาคสนามใน การศึกษา จากการบันทึกเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีวิจัย แบ่งเป็น 2 ลักษณะ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นรูปแบบการค้นหาค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของปราสาทภูมิโปน โดยศึกษา



รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นเกี่ยวกับ ความเป็นมาของปราสาท การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นรูปแบบการบันทึกการค้นคว้าจากเอกสารและข้อมูลในพื้นที่ภาคสนาม และการ สัมภาษณ์ (Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Sample and data Providers) ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่ม ผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มนักวิชาการ ในชุมชน ในประเด็นเกี่ยวกับ ความเป็นมาของปราสาท วิธีชีวิตชุมชนชาวพุทธ

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การวิจัย ได้กำหนดกรอบด้านผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ดังต่อไปนี้ คือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่ม ผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มนักวิชาการ ในชุมชน ตำบลม อําเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ การได้มาของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้ 1. พระสงฆ์ 2. ผู้นำชุมชน 3. ปราชญ์ชาวบ้าน 4. นักวิชาการ รวมทั้งหมด 20 รูป / คน

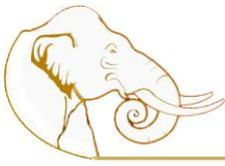
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 แบบ ได้แก่ แบบบันทึกเอกสาร บันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์ 1) แบบบันทึกเอกสาร ใช้ในการบันทึกข้อมูลจากการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล ภาคสนามในประเด็นเกี่ยวกับ ความเป็นมาของปราสาทภูมิโปน โดยในแบบบันทึกจะมีประเด็นของรายละเอียดเกี่ยวกับการบันทึกการค้นคว้านี้ คือ ชื่อผู้อ่านและบันทึก ชื่อเอกสารที่บันทึกและเนื้อหาที่พบ เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกเอกสารนี้ นำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) แบบบันทึกการสังเกต ใช้ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตและเก็บรวบรวม ข้อมูลภาคสนามในประเด็นเกี่ยวกับ สภาพทั่วไปของปราสาทภูมิโปน และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบ วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3) แบบสัมภาษณ์ ใช้บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มนักวิชาการ ในเขต ความเป็นมาของปราสาทภูมิโปน วิธีชีวิตชุมชนชาวพุทธตำบลม คุณค่าปราสาทภูมิโปน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นี้ นำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้จากแบบบันทึกเอกสาร ในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมา ของปราสาทบ้านพลวง วิธีชีวิตชุมชนชาวพุทธตำบลม คุณค่าของปราสาทภูมิโปน ที่มีต่อวิธีชีวิตชุมชนชาวพุทธ โดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบ พรรณนา (Descriptive Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกการสังเกต ในประเด็นเกี่ยวกับ สภาพ ทั่วไปของปราสาทภูมิโปน สภาพทั่วไปของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมาของปราสาทภูมิโปน วิธีชีวิตชุมชนชาวพุทธ โดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 ประวัติและความเป็นมาของปราสาทภูมิโปน สรุปได้ดังต่อไปนี้

จากการบันทึกและคำบอกเล่า ของผู้เฒ่าผู้แก่ว่า ปราสาทภูมิโปนนั้นมีแหล่งวัตถุโบราณหลายชนิดจำนวนมากมาย และได้มีปราสาทศิลาแลงก่ออิฐ เรียกว่า “ปราสาทภูมิโปน” หรือปราสาทภูมิโปน ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นศาสนสถาน เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบบ



นิกายไศวะ และในสมัยนั้นสันนิษฐานว่า ปราสาทภูมิโปนหรือปราสาทภูมิโพน สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 13 สมัยสมโบรไพรุกก ยุคขอมโบราณแห่งราชอาณาจักรขอม ปราสาทภูมิโปน ประกอบด้วย โบราณสถาน 4 หลัง คือปราสาทก่ออิฐ 3 หลัง และศิลาแลง 1 หลัง มีอายุการก่อสร้างอย่างน้อย 2 สมัย ปราสาทก่ออิฐหลังใหญ่ และหลังทางทิศเหนือสุด นับเป็นปราสาท แบบศิลปะขอมโบราณ ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ส่วนปราสาทอิฐหลังเล็กที่ตั้งตรงกลาง และปราสาทที่มีฐานศิลาแลง ด้านทิศใต้นั้นสร้างขึ้นในสมัยหลังปราสาทภูมิโปน คงจะสร้างขึ้นเป็นศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบบลัทธิไศวะนิกาย เช่นเดียวกับศาสนสถานอื่น ๆ ในรุ่นเดียวกัน แม้ว่าจะไม่พบรูปเคารพ ซึ่งควรจะเป็นศิვეลิ่งค์อยู่ภายในองค์ปราสาท แต่ว่าที่ปราสาทองค์ใหญ่ยังมีท่อโสมสูตร คือท่อน้ำมนต์ ที่ต่อออกมา จากแท่นฐานรูปเคารพในห้องกลางติดอยู่ที่ผนังในระดับพื้นห้อง โดยมีภาพจำหลักเป็นแบบลวดลายผักกูด หรือลายพฤษกาโบราณสลักเอาไว้ด้านหน้าของตัวปราสาทภูมิโปน ในปัจจุบันนี้ปราสาทภูมิโปนนั้น ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 บ้านภูมิโปน ตำบลคม อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทภูมิโปนถือว่าเป็นปราสาทขอมยุคโบราณ จัดว่าเป็นศิลปะขอมโบราณ คือในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และปราสาทภูมิโปนได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 วิถีชีวิตชาวพุทธในอำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์

สรุปได้ใน 2 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก สภาพสังคม

ประชากรดั้งเดิมอำเภอสงขลา มีชนกลุ่มใหญ่อยู่สองกลุ่ม คือกลุ่มชนชาวกวย และกลุ่มชนชาวเขมร ส่วนชุมชนลาวจะเป็นชุมชนเข้ามาตั้งรกรากใหม่ หมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่ไม่เกิน 60 ปีจะประกอบไปด้วย ชุมชนชาวลาวกวย และเขมรรวมกัน ประชากรทั้งสามกลุ่มจะผูกพันกันทางสังคม โดยต่างเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและผูกพันกัน ประสานความเป็นพี่น้องกันอย่างแนบแน่นด้วยการเกี่ยวพันกันทางการแต่งงาน จึงมีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ไม่เคยพบปัญหาของการใช้ภาษา ที่ต่างกันแต่อย่างไร รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์, 2564: 3)

ประเด็นที่สอง วัฒนธรรมประเพณี

ประชากรในอำเภอสงขลา เป็นชุมชนหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ ที่มีประชากรร้อยละ 93 อาศัยอยู่ในเขตชนบท โดยมีประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ได้แก่ เทศบาลเมืองสุรินทร์ และเทศบาลตำบล อีก 23 แห่ง เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณี และความเป็นอยู่เนื่องจากประชากรที่พูดภาษาต่างกัน 3 กลุ่ม หรือสุรินทร์ 3 เผ่า คือเขมร ลาว และลาว แต่ประชากรทั้งหมดมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสามัคคี ต่างได้รักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาของตนไว้เป็นอย่างดี และเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และมีประเพณีที่สำคัญมากมาย ได้แก่ ประเพณีบวชนาคช้าง ประเพณีแซนโถงตา กันตริ้ม การกวาดข้าวทิพย์ การแต่งงาน หรือแซนการ์ กะโน้บติงตอง เรือมอันเร หรือลูดอันเร เรือมตรด เรือมอ้าย โขงสะบ้า ลีเกเขมร มโหรีเจียง และเจียงเบริน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์, 2564: 15)

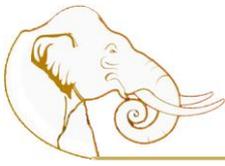


3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 คุณค่าของปราสาทภูมิโปนที่มีต่อชีวิตชาวพุทธ ในอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ สรุปลได้ใน 5 ประเด็น คือ

1) **คุณค่าทางพระพุทธศาสนา** พิชัย สิงห์ชัย กล่าวเอาไว้ว่า ปราสาทภูมิโปนสร้างขึ้นในคติของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่มีส่วนช่วยส่งเสริมหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ในพิธีกรรมบวงสรวงองค์ปราสาทแต่ละปี ประชาชนผู้นำทำพิธีจะมีการพูดกล่าวตักเตือนลูกหลานว่า ขอให้รักษาศีล สวรรวมกาย วาจาใจ เป็นหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เพื่อป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันได้แก่ หลักศีลธรรม ได้แก่ ศีลข้อที่ 1 งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เพราะว่าทุกชีวิตเป็นสิ่งที่มีความค่า เราไม่ควรเบียดเบียนข่มเหงหรือทำร้ายทำลายซึ่งกันและกัน ศีลข้อที่ 2 ตั้งใจงดเว้นจากการลักขโมย เพราะว่าสิ่งของของใครใคร่รักใคร่ก็หวง ไม่ควรไป ลักขโมย ปล้นหรือทำลายทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น ศีลข้อที่ 3 ตั้งใจงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เพราะว่าสามี ภรรยา ลูก หลาน ใคร ใคร่รักใคร่ก็สงวน ไม่ปรารถนาให้ใครมาล่วงเกินเป็นการทำลายซึ่งจิตใจของผู้อื่น ศีลข้อที่ 4 ตั้งใจงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดเสียด เพื่อเจ้า เพราะว่าการโกหก หลอกลวง เป็นสิ่งที่ทำลายความเชื่อถือความไว้วางใจ ของผู้อื่นให้ขาดสะบั้นลงและทำให้ผู้อื่นเสียหาย ศีลข้อที่ 5 ตั้งใจงดเว้นจากดื่มสุรา เพราะว่าสุราเมื่อดื่มคือเป็นบ่อเกิดให้หลงลืมสติส่งผลให้ประพฤติผิดในรูปแบบต่างๆ ทำให้คนดีอาจกลายเป็นคนชั่วได้เม้าใช้โทษทำให้คนดีกลายเป็นคนชั่วได้ อีกทั้งจะเข้าไปลดคุณค่าของคนลงทำลายสุขภาพร่างกายและจิตใจ หากดื่มและเสพเข้าไปมากจะเป็นการทำลายตัวเองผู้อื่นอีกด้วยหลักจริยธรรม ได้แก่ ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คือความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความกตัญญูกตเวทิตี ปราสาทภูมิโปนยังเป็นสถานที่เปิดให้นักปฏิบัติธรรม หรือภิกษุเข้ามาเพื่อเจริญกรรมฐานอย่างมีความสงบ เหมาะแก่การนั่งสมาธิ เดินจงกรม และสวดมนต์เป็นอย่างดี (พิชัย สิงห์ชัย, 2565: สัมภาษณ์)

2) **คุณค่าทางสุนทรียภาพ** นิราช จานงรักษ์ กล่าวเอาไว้ว่า ปราสาทภูมิโปนเป็นผลงานการสร้างสรรคทางวัตถุ ที่สร้างขึ้นให้มีความงดงามในด้านสถาปัตยกรรมของตัวปราสาท มีภาพจำหลักที่ใช้ความประณีตละเอียด วิธีการสร้างที่ใช้ศิลปะที่มีความคงทนแข็งแรงทนต่อดินฟ้า และอากาศมาก มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอย่างลงตัว เมื่อบุคคลทั่วไปได้เข้ามาเยี่ยมชมในสถานที่แห่งนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกสบายตา สบายใจ มีความสุขใจ (นิราช จานงรักษ์, 2565: สัมภาษณ์)

3) **คุณค่าทางสังคม** อาทิตย์ ปัตถักย์ กล่าวเอาไว้ว่า ปราสาทภูมิโปนเป็นแหล่งเรียนรู้ ด้านวิชาการที่สำคัญของชุมชน และบุคคลที่สนใจ เช่น นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศ และต่างประเทศ วิชาการด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวปราสาทภูมิโปนกับวิถีชีวิตของคนไทย และกัมพูชาในยุคต่าง ๆ เป็นอย่างดี เรื่องราวของประวัติศาสตร์ปราสาทขอม ในเขตอีสานใต้สร้างขึ้นโดยชาวขอม หรือชาวเขมรในยุคหนึ่งที่มีมาตังนี้ คำว่า ขอม หมายถึง ชาวเขมรโบราณ สำหรับคำว่าขอมนั้น ไม่เคยปรากฏในจารึกที่พบในประเทศไทย กัมพูชา แต่ปรากฏอยู่ในจารึก และพระราชพงศาวดารรวมทั้งตำนาน ค้นพบในประเทศไทยเท่านั้น เช่น จารึกวัดศรีชุมสมัยสุโขทัย และในพงศาวดารฉบับต่าง ๆ สมัยอยุธยาได้กล่าวถึงคำว่า ขอมหลายครั้ง

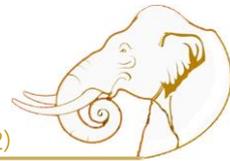


นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาทางภาษาศาสตร์ได้พบว่าคำว่า ขอม นั้นน่าจะกลายมาจากคำว่า กรอม เพราะว่าพยัญชนะ กร นั้นสามารถผกเป็น ข ได้ง่ายคำว่า กรอม อาจจะถูกโอนมาจากคำว่า ขแมร์กรอม หมายถึงเขมร ในทางออกแล้วเติม ข อาจจะถูกเปลี่ยนเป็น ขอม ในทางประวัติศาสตร์ชาวขอม คือผู้สร้างปราสาท และปราสาทขอม หมายถึง อาคารทรงปราสาทที่สร้างวัฒนธรรมขอม เพื่อใช้เป็นศาสนสถานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งในศาสนาฮินดู และพุทธศาสนานิกายมหายาน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าพราหมณ์-ฮินดู ตามคติเทวราชาของขอม สร้างขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 โดยอาณาจักรเขมร สมัยชัยวรมันที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ปราสาทขอมพบมากกัมพูชา และในประเทศไทยตอนล่างเขตอีสานใต้ ซึ่งปราสาทขอมมีความเป็นมาอันยาวนาน มีอดีตที่รุ่งเรืองจากอาณาจักรเขมรโบราณ รุ่งเรืองสืบต่อมาจากอาณาจักรฟูนันและเจนละ ได้รับอิทธิพลทางศาสนา และปรัชญาจากอินเดียอย่างต่อเนื่อง การสร้างปราสาทหินมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ เรื่องเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ตามคติเทวราชาของขอมรวมทั้งความเชื่อเรื่องจักรวาลในคติอินเดีย มีวิวัฒนาการความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างน่าสนใจมาก (อาทิตย์ ปัดภัย, 2565: สัมภาษณ์)

ในเขตชุมชนตำบลคม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ แบ่งการปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านดม หมู่ที่ 2 บ้านภูมิคต หมู่ที่ 3 บ้านสนบหมู่ที่ 4 บ้านสตึง หมู่ที่ 5 บ้านภูมิโปน หมู่ที่ 6 บ้านชิงรุก หมู่ที่ 7 บ้านภูมิสวย หมู่ที่ 8 บ้านภูมิขุ่น หมู่ที่ 9 บ้านภูมิโพธิ์ หมู่ที่ 10 บ้านสันติสุข หมู่ที่ 11 บ้านเทพอุดม หมู่ที่ 12 บ้านภูมิพัฒนาสำหรับคุณค่าของปราสาทภูมิโปน ที่มีต่อการเมืองการปกครองพบว่า ประเพณีแซนบวงสรวงองค์ปราสาทภูมิโปนนั้น เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้มาแสดงศักยภาพของตน ในการร่วมไม้ร่วมมือร่วมแรงสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นต่อชุมชน โดยการนำพาชาวบ้านจัดสถานที่ พัฒนารับทขององค์ปราสาท และบริบทโดยรอบของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ผลักดันให้กิจกรรม หรือประเพณีของชุมชนดำเนินลุล่วงไปด้วยดี ปราสาทภูมิโปนยังเป็นสถานที่ในการหาเสียง ของผู้สมัครลงการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง (อาทิตย์ ปัดภัย, 2565: สัมภาษณ์)

คนดั้งเดิมของชุมชนตำบลคม ส่วนใหญ่มีความเชื่อที่สืบทอดกันมา ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ศาลตายาย ผีป่า ยังมีการนับถือเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คือพระพรหม พระศิวะ พระวิษณุ ยุคปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท ต่อวิถีชีวิตของชุมชนมากขึ้น ผู้คนมีการศึกษาเพิ่มขึ้นจึงมีหลักของเหตุผล ผู้คนส่วนใหญ่ของชุมชนจึงหันมานับถือพุทธศาสนามากขึ้น เพราะว่าพุทธศาสนาสอนเรื่องปัญญาเรื่องการใช้เหตุผล แต่ถึงอย่างไรก็ยังมีกรนับถือผี เทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่สิงสถิตอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เฉพาะในปราสาทภูมิโปน ชาวบ้านหรือบุคคลทั่วไปยังมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ พากันเข้าไปขอพรบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือตน เช่น บนบานขอหวย บนบานขอหน้าที่การงาน บนบานขอเรื่องการเรียน เมื่อมีผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบนบาน มีการแก้บนตามที่ตนเองบนเอาไว้ เช่น มาร้าแก้บน และถวายเครื่องเซ่น (อาทิตย์ ปัดภัย, 2565: สัมภาษณ์)

4) คุณค่าทางเศรษฐกิจ ล้าเลิศ พัวพัฒนาโชติ ได้กล่าวเอาไว้ว่า ในด้านการท่องเที่ยว คือปราสาทภูมิโปน มีคุณค่าทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวโดยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ ที่มีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมศิลปะเขมรโบราณ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13

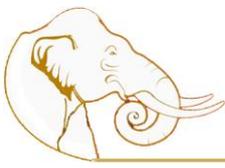


ปราสาทภูมิโปน ภูมิ แปลว่า ดินแดน โปน แปลว่า ซ่อนตัว โดยมีที่ตั้งคือบ้านภูมิโปน ตำบลดม อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทภูมิโปน เป็นปราสาทในวัฒนธรรมขอมโบราณ ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ปราสาทภูมิโปน ประกอบด้วย โบราณสถาน 4 หลัง คือปราสาทก่ออิฐ 3 หลัง และศิลาแลง 1 หลัง มีอายุการก่อสร้าง อย่างน้อย 2 สมัย ปราสาทก่ออิฐหลังใหญ่ และหลังทางทิศเหนือสุด เป็นปราสาทแบบศิลปะขอมที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ส่วนปราสาทอิฐหลังเล็ก ที่ตั้งตรงกลาง และปราสาทที่มีฐานศิลาแลง ด้านทิศใต้ นั้นสร้างขึ้นในสมัยหลังปราสาทภูมิโปน คงจะสร้างขึ้นเป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูไศวนิกาย เช่นเดียวกับศาสนสถานอื่นในรุ่นเดียวกัน แม้จะไม่พบรูปเคารพ ซึ่งควรจะเป็นศิวิลิ่งค้อยู่ภายในองค์ปราสาท แต่ที่ปราสาทองค์ใหญ่ยังมีท่อน้ำมนต์ที่ต่อออกมาจากแท่นฐานรูปเคารพ ในห้องกลางติดอยู่ที่ผนังในระดับพื้นห้อง ทุกวันก็จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและคนไทย ได้แวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชมองค์ปราสาทภูมิโปน ซึ่งเปิดให้เข้าชมทุกวันเวลา 08.00-18.00 น. อัตราค่าเข้าชมชาวไทย 20 บาท ชาวต่างชาติ 50 บาท ส่วนเส้นทางการเดินทาง จากจังหวัดสุรินทร์ใช้ทางหลวงหมายเลข 2077 (สุรินทร์-สังขะ) ระยะทาง 49 กิโลเมตร จากแยกอำเภอสงขลาเข้าทางหลวงหมายเลข 2124 (สังขะ-บัวเชด) ตรงต่อไปจนถึงชุมชนบ้านภูมิโปน ระยะทางอีก 10 กิโลเมตร ก็จะได้เห็นปราสาทตั้งอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ (ลำเลิศ พัวพัฒนาโชติ, 2565: สัมภาษณ์)

ในด้านธุรกิจร้านค้า คือปราสาทภูมิโปนมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ด้านธุรกิจร้านค้า โดยนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติ และคนไทย ได้แวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชมปราสาทภูมิโปน ก็มักจะมีการถามหาซื้อของที่ระลึก ของกิน และของใช้ต่าง ๆ จะมีร้านค้าของชุมชนที่ตั้งอยู่หน้าบริเวณปราสาทภูมิโปน คือเป็นร้านขายกาแฟ ขายดอกไม้รูปเทียนบูชาเทพ พร้อมกับขายอาหารตามสั่งทุกอย่าง และมีร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทต่าง ๆ ของชุมชนที่ได้กระจายตัวอยู่ภายในบริเวณหมู่บ้าน และเขตตำบลอีกหลายจุดด้วยกัน จึงส่งผลให้เกิดรายได้ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชุมชนตำบลบ้านดม และชาวบ้านภูมิโปน (ลำเลิศ พัวพัฒนาโชติ, 2565: สัมภาษณ์)

ในด้านอาชีพ คือปราสาทภูมิโปน มีคุณค่าทางเศรษฐกิจด้านอาชีพ ซึ่งเมื่อมีผู้คนนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ต่อโบราณสถานปราสาทภูมิโปน จึงมีการหลังไหลเข้ามาเยี่ยมชมชุมชน จึงได้มีอาชีพต่าง ๆ เกิดขึ้นมา เพื่อเป็นการรองรับนักท่องเที่ยวทางหนึ่ง เช่น อาชีพค้าขาย อาชีพการเกษตร อาชีพหัตถกรรม อาชีพก่อสร้าง และอาชีพรับจ้าง (ลำเลิศ พัวพัฒนาโชติ, 2565: สัมภาษณ์) ในด้านภูมิปัญญา คือปราสาทภูมิโปน มีคุณค่าทางเศรษฐกิจด้านภูมิปัญญา โดยปราสาทภูมิโปนมีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาด้านศิลปะการขับร้อง ศิลปะการดนตรี และศิลปะการรำรำ ที่มี การสืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ในช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปี ชุมชนบ้านภูมิโปนนั้นก็ร่วมกันประกอบพิธีบวงสรวงไหว้บูชาองค์ปราสาทภูมิโปน และมีการแสดงศิลปะการขับร้อง ศิลปะการดนตรี และศิลปะการรำรำต่าง ๆ ของลูกหลานบ้านภูมิโปน และลูกหลานของตำบลดม เพื่อเป็นการถวายบวงสรวงแด่องค์ปราสาทภูมิโปน โดยอาจมีค่าตอบแทนเป็นน้ำใจเล็กน้อยอีกด้วย (ลำเลิศ พัวพัฒนาโชติ, 2565: สัมภาษณ์)

5) **คุณค่าทางวัฒนธรรม** มยุรี สุวรรณราช กล่าวเอาไว้ว่า ปราสาทภูมิโปนมีคุณค่าทางวัฒนธรรมด้านภาษา มีผู้อาวุโสมีหน้าที่เป็นผู้นำในการทำพิธี ภาษาพื้นบ้านเรียกว่าอาจา หรืออาจารย์ ซึ่ง



เป็นบุคคลสำคัญของชุมชน โดยภาษาหลักที่อาจารย์ใช้พูด คือภาษาเขมร ขณะเดียวกันการพูดบรรยายในกิจกรรมทางประเพณี แชนตาปราสาท ที่จัดขึ้นในช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปี ถือว่าเป็นการสอนภาษาไปในตัว มีเด็กเล็กลูกหลานเยาวชนของชุมชน ที่ร่วมในกิจกรรมก็ได้เรียนรู้ และซึมซับเอาภาษาโดยอัตโนมัติอีกด้วย (มยุรี สุวรรณราช, 2565: สัมภาษณ์)

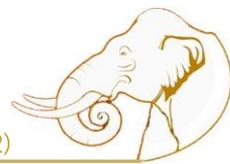
ปราสาทภูมิโปน มีคุณค่าทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย คือในประเพณีสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ตำบลม ได้แก่ ประเพณีเดือนอ้าย (เดือนเจียง) บุญปรีวาसरกรรม (โจนกำ) ประเพณีเดือนยี่ ให้วพระแม่โพสพ (แซนเสลา) ประเพณีเดือนสาม บุญให้วตาปราสาท (แซนตาปราสาท) ประเพณีเดือนสี่ บุญพระเวสสันดรหรือบุญมหาชาติ (ติเจียง) ประเพณีเดือนห้า บุญสงกรานต์ (แคแจ็ด) ประเพณีเดือนหก เช่น ให้วเจ้าปู่ตา (แซนตา) ประเพณีเดือนแปดบุญเข้าพรรษา (โจนประสา) ประเพณีเดือนสิบ บุญเช่น ให้วบรรพบุรุษ (แซนโฆนตา) ประเพณีเดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา (แจงประสา) ประเพณีเดือนสิบสอง บุญกฐิน (กะเทน) โดยเฉพาะประเพณีเดือนสาม บุญให้วตาปราสาท (แซนตาปราสาท) ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลมแห่งนี้ ชุมชนชาวบ้านมีวัฒนธรรมในการแต่งกายเข้าร่วมในพิธีกรรมส่วนใหญ่ เป็นรูปแบบการแต่งกายของท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายเขมร คือการนุ่งผ้ากระเนียว ผ้าโฮล ผ้าอันปรม และผ้าโสรง ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในทุกปี (มยุรี สุวรรณราช, 2565: สัมภาษณ์)

ปราสาทภูมิโปนมีคุณค่าวัฒนธรรมด้านบริโภค พิธีกรรมการเช่น ให้วบวงสรวงองค์ปราสาทภูมิโปน มีเครื่องเช่น ให้วบวงสรวง ได้แก่ บายศรีต่าง ๆ ผลไม้อาหารคาวหวาน คือมะพร้าวอ่อน กล้วย อ้อย หัวหมู เป็ด ไก่ ปลา ถั่ว งา นมเนย น้ำหวาน เหล้า เบียร์ ส่วนของชาวบ้านจะนำเครื่องเช่นของตนใส่ตะกร้า หรือภาชนะร่วมในพิธีอีกด้วย และเมื่อเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะพากันนำเครื่องเช่นเหล่านั้น ได้นำมารับประทานร่วมกัน ถือว่าเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความสามัคคีของชุมชน (มยุรี สุวรรณราช, 2565: สัมภาษณ์) ปราสาทภูมิโปนมีคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดง ซึ่งในพิธีกรรมการเช่น ให้วบวงสรวงปราสาทภูมิโปน หรือในพิธีกรรมอื่นนั้นก็จะมี การแสดง โดยชุมชนแห่งนี้จะมีการแสดงหลัก อยู่สามศิลปะการแสดงด้วย คือศิลปะการขับร้องศิลปะการดนตรี และศิลปะการร่ายรำของศิลปิน และลูกหลานของชุมชนตำบลม และชุมชนบ้านภูมิโปน (มยุรี สุวรรณราช, 2565: สัมภาษณ์) ปราสาทภูมิโปนมีคุณค่าทางวัฒนธรรมด้านสิ่งก่อสร้าง คือสถาปัตยกรรมของปราสาทภูมิโปน เป็นต้นแบบของการก่อสร้างในโครงสร้างบ้านหลายหลังใช้วัสดุ คือศิลาแลง และหินทรายในการก่อสร้างบ้านพักอาศัย และใช้ในการจัดสวนประดับตกแต่งบ้านโดยได้รับแรงบันดาลใจ จากตัวปราสาทภูมิโปน ที่มีความงดงาม มีความคงทน แข็งแรง (มยุรี สุวรรณราช, 2565: สัมภาษณ์)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้จากการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

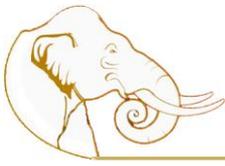
1. องค์ความรู้ที่เป็นฐานข้อมูลวิชาการเกี่ยวกับความเป็นมา 1) สภาพทั่วไปขององค์ปราสาทประกอบด้วย โบราณสถาน 4 หลัง คือปราสาทก่ออิฐ 3 หลัง และศิลาแลง 1 หลัง มีอายุการก่อสร้างอย่างน้อย 2 สมัย ปราสาทก่ออิฐหลังใหญ่ และหลังทางทิศเหนือสุด ส่วนปราสาทอิฐหลังเล็กที่ตั้งตรงกลาง และ



ปราสาทที่มีฐานศิลาแลงด้านทิศใต้ นั้น สร้างขึ้นในสมัยหลังปราสาทภูมิโปน คงสร้างขึ้นเป็นศาสนสถาน ในศาสนาฮินดูไศวินิกาย 2) ความเป็นมาของปราสาท เป็นปราสาทแบบศิลปะขอม ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือในราวพุทธศตวรรษที่ 13 มีอายุการก่อสร้างอย่างน้อย 2 สมัย 3) ภูมิโปน คำว่า ภูมิ แปลว่า ดินแดน คำว่า โปน แปลว่า ชอนตัว มีความหมายรวมว่า หมู่บ้านแห่งการหลบซ่อน (คำว่า โปน แปลว่า หลบซ่อน อีกความหมายหนึ่งแปลว่า มะกอก) 4) แนวคิดสำคัญในการสร้างปราสาท ปราสาทภูมิโปนถูกสร้างขึ้นเนื่องในลัทธิความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ลัทธิไศวะนิกาย 5) แม้จะไม่พบรูปเคารพ ซึ่งควรเป็นศิลปะลึงค์ อยู่ภายในองค์ปราสาท แต่ที่ปราสาทองค์ใหญ่มียังมีท่อโสมสูตร คือท่อน้ำมนต์ ที่ต่อออกมาจากแท่นฐานรูปเคารพในห้องกลาง ติดอยู่ที่ผนังในระดับพื้นห้อง 6) วิธีสร้างปราสาท ถูกสร้างขึ้นมาจากอิฐ และศิลาแลง นับเป็นปราสาทแบบศิลปะขอม 7) ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สร้างขึ้นตามรูปแบบศิลปะเขมรโบราณ สร้างขึ้นมาในสมัยเจนละตอนต้น 8) เศษลายจำหลักทับหลังปราสาทประธาน เหมือนลายจำหลักทับหลังปราสาทพนมบาติ ในประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นทับหลังแบบสมโบรไพรกุก (พ.ศ. 1150-1200)

2. องค์ความรู้ที่เป็นฐานข้อมูลวิชาการเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ 1) ตำบลม มีภูมิประเทศเป็นสภาพทั่วไปเป็นที่ราบดอน พื้นที่ป่าละเมาะ เหมาะแก่การทำไร่ ทำนา มีจำนวนหมู่บ้าน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลม จำนวน 12 หมู่บ้าน สมัยก่อนยังไม่ตั้งเป็นตำบลอย่างเช่นปัจจุบัน และขึ้นอยู่กับตำบลบ้านด่าน ไม่ทราบแน่ชัดว่า การตั้งตำบลมมีขึ้นเมื่อใด แต่ก่อนตำบลม มีหมู่บ้านทั้งหมด 18 หมู่บ้าน ต่อมามีการประชุมแยกตำบลมออกเป็น 2 ตำบล ตำบลละ 9 หมู่บ้าน คือตำบลม และตำบลเทพรักษา ต่อมาได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่อีก 3 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านสันติสุขแยกจากหมู่บ้านสนบ หมู่บ้านเทพอุดมแยกมาจากหมู่บ้านดม และหมู่บ้านภูมิพัฒนาแยกมาจากหมู่บ้านภูมิคดี รวมเป็นทั้งหมด 12 หมู่บ้าน 2) หมู่บ้านภูมิโปนเป็นส่วนหนึ่งของอาณาบริเวณเมืองโบราณ เนื่องจากเป็นเขตต่อเนื่องที่มีคูน้ำ คันดิน และสระน้ำโบราณ รอบบ้านเช่นกัน คือสระปรือ สระตราว สระลำเจียก สระตา สระกนาล ทางด้านทิศตะวันออก หนองน้ำดม ทางทิศตะวันตก และหมู่บ้านดมเองดูคล้ายจะเป็นหมู่บ้านที่ถูกพุนดินให้สูงขึ้น เป็นเนินมีลักษณะกลม เป็นกลุ่มก้อนหน้าฝน ก็จะมีน้ำล้อมรอบคล้ายเกาะ 3) เอกลักษณะของวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธตำบลม คือกิจกรรมของชุมชนที่จัดขึ้นในพื้นที่ของชุมชนทุกปี ได้แก่ ประเพณีบุญไหว้องค์ปราสาท (แซนตาปราสาท) และทำบุญประเพณีตักบาตร 4) สภาพวิถีชีวิตทางสังคมของชุมชนชาวพุทธตำบลม คือด้านการศึกษา สาธารณสุข อาชญากรรม สภาพปัญหาเสพติด และระบบบริการพื้นฐาน 5) สภาพวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจของชุมชนชาวพุทธตำบลม ประกอบด้วย การเกษตร การปศุสัตว์ การบริการ การท่องเที่ยว การพาณิชย์ และกลุ่มอาชีพ 6) สภาพวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธตำบลม ประกอบด้วย การนับถือศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และงานประจำปี

3. องค์ความรู้ที่เป็นฐานข้อมูลวิชาการเกี่ยวกับคุณค่า 1) คุณค่าทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การถ่ายทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยผ่านทางอาจารย์ผู้ทำพิธีบวงสรวงองค์ปราสาทภูมิโปน และปราสาทภูมิโปนเป็นสถานที่เปิดให้ปฏิบัติธรรม 2) คุณค่าทางสุนทรียภาพ ได้แก่ ปราสาทภูมิโปนมีความงดงามในด้านสถาปัตยกรรม มีลวดลายบนตัวปราสาทเป็นรูปดอกผักกระถิน และเป็นปราสาทที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย 3) คุณค่าทางสังคม ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านคดี



ความเชื่อ 4) คุณค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ด้านท่องเที่ยว ด้านธุรกิจร้านค้า ด้านอาชีพ ด้านภูมิปัญญา 5) คุณค่าทางวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านภาษาพูด ด้านการแต่งกาย ด้านการบริโภค ด้านศิลปะการแสดง และด้านสิ่งก่อสร้าง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านพระพุทธศาสนา ควรมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ทั้งสองศาสตร์นี้ ได้มาบรรยายและช่วยอธิบายให้ความรู้ต่าง ๆ ที่ถูกต้องชัดเจนที่สุด โดยมีเอกสารประกอบการบรรยายอีกด้วย เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษา และการพัฒนาชีวิตของชุมชนต่อไป

2. ด้านเศรษฐกิจ ควรมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรเข้ามามีบทบาทให้ความสำคัญ ช่วยจัดการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนโดยให้องค์กรต่างๆ ให้มีการสนับสนุนพัฒนาเผยแพร่ และมีสื่อโฆษณาต่าง ๆ ตลอดจนจมนมีการประชาสัมพันธ์ให้มีการพัฒนาการดูแลรักษาปราสาท ที่ดีขึ้นอีกด้วย

3. ด้านวัฒนธรรม ควรมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านวัฒนธรรม เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เยียวยา รักษา ต่อยอด สืบทอด สืบสาน ช่วยเหลือ พัฒนา เผยแพร่ ส่งเสริม และสนับสนุนศิลปวัฒนธรรมอันมีรากฐานมาจากโบราณ เพื่อให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. คนในชุมชน ควรให้ความสำคัญเรื่องการดูแลรักษาปราสาทภูมิโปน กำหนดกติกาหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้มาสักการบูชาปราสาท ตลอดจนการรวบรวมทุนทรัพย์ไว้ สำหรับบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาท และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคมในโอกาสต่อไป

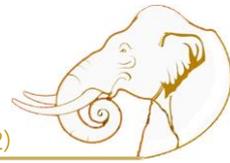
2. องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ควรมีนโยบายการอนุรักษ์การจัดงานประเพณีปราสาท โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นอย่างดี

3. หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาวิเคราะห์การตีความหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอม ประเภท อโรคยาศาล ต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทไทย

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่องตำนานความเป็นมาของโบราณสถานปราสาทขอมในเขตปกครองของจังหวัด

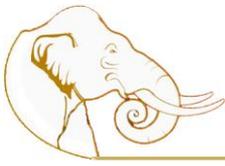
2. ควรมีการศึกษาเรื่องการตีความเชิงสัญลักษณ์ของเทพที่ปรากฏในโบราณสถานปราสาทขอมในเขตการปกครองของอำเภอ



3. ควรมีการศึกษาเรื่องบทบาทของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีที่มีหลักฐานมาจากปราสาท

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(2554). **ปราสาทภูมิโปน: อารยธรรมขอมโบราณในจังหวัดสุรินทร์**. <https://previous.thailandtourismdirectory.go.th/th/info/attraction/detail/itemid/4960>. [7 ธันวาคม2564].
- โกสุม สายใจ และคณะ. (2547). **สุนทรียะภาพของชีวิต: ปราสาทภูมิโปนอารยธรรมขอม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ทัศนกรรณ์ แซ่ตั้ง. (2540). “คติความเชื่อเกี่ยวกับการขนานและการแก้บน: กรณีศึกษาบ้านปากกั้ง หมู่ที่ 5 ตำบลท่าแฝก อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี”. **สารนิพนธ์ประกาศนียบัตร**.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ของนวัตกรรมหมู่บ้านภูมิโปน. (2564). **ปราสาทภูมิโปน**. [ออนไลน์]. <https://www.thaimiceconnect.com/business/detail/10379>[12 กันยายน 2564]
- ปักหมุดเมืองไทย. (2564). **ปราสาทภูมิโปนเขมรโบราณ**. [ออนไลน์]. <https://pukmudmuangthai.com/detail/7419> [12 กันยายน 2564].
- ไพฑูริย์ มีกุล. (2534). **วัฒนธรรมแม่น้ำมูลเชิงชาติพันธุ์วิทยา และประวัติศาสตร์ชาติไทย กรณีการผสมผสานกลมกลืน ของกลุ่มชาติพันธุ์ กวย เขมร และลาว วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล: กรณีเขมร ลาว ส่วย สุรินทร์**. กรุงเทพมหานคร: สารมวลงชน.
- พระครูสิริ รัตนาวัตร. (2556). **การขนาน บวงสรวง: แนวคิด หลักการ อิทธิพล ต่อสังคมไทย**. บทสังเคราะห์งานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- วรรณวิภา สุนต์ตา. (2548). **พระเจ้าชัยวรมัน มหาราชองค์สุดท้ายของอาณาจักรกัมพูชาผู้เนรมิตสถาปนาปราสาทบายน และเมืองนครธม**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2524). **ประกาศกรมศิลปากร. เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 เมื่อ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 ประกาศ ณ วันที่ 28 เมษายน 2524**.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา
- สารจากผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์. (2556). **เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์**. สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9. (2548). เล่ม 30. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.



- สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2550). **การจัดการทรัพยากรโบราณคดีประวัติศาสตร์ในงานพัฒนาชุมชน.**
กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2539). **ท่องเที่ยวธรรม: การค้นคว้าเกี่ยวกับโบราณคดีในประเทศไทย.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธุรกิจก้าวหน้า.
- สัมพันธ์พิชัย สิงห์ชัย. (2565). **ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์และโบราณคดีในจังหวัดสุรินทร์. ตำบลม
อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์. 24 กุมภาพันธ์ 2565.**
- สัมพันธ์นิราช จำนรงค์. (2565). **รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม. ตำบลม อำเภอสังขะ
จังหวัดสุรินทร์. 24 กุมภาพันธ์ 2565.**
- สัมพันธ์มยุรี สุวรรณราช. (2565). **ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลม. ตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัด
สุรินทร์. 24 กุมภาพันธ์ 2565.**
- สัมพันธ์ล้ำเลิศ พัวพัฒนโชติ. (2565). **นายกองค์การบริหารส่วนตำบลม. ตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัด
สุรินทร์. 24 กุมภาพันธ์ 2565.**
- สัมพันธ์พระครูสุเทพศีลวิบูล. (2565). **เจ้าอาวาสวัดเทพศิรีอุดม. ตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์.
24 กุมภาพันธ์ 2565.**